

УДК 342.51

Є. А. ЛИПІЙ,*здобувач**Харківського національного університету внутрішніх справ*

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ГРОМАДЯН ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

На основі комплексного дослідження визначено поняття та зміст екологічних прав громадян та охарактеризовано їх як об'єкт адміністративно-правової охорони.

Конституція України в ст. 3 проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Життя громадян знаходиться в прямій залежності від навколишнього природного середовища, адже поза ним людина існувати не може. Саме тому одним з основних обов'язків держави є забезпечення реалізації громадянами їх фундаментальних прав – екологічних, тобто тих, які виникають під час взаємодії людини з природою. Важливе місце в процесі забезпечення вказаних прав належить органам державної влади та їх посадовим особам як суб'єктам державно-владної та виконавчо-розпорядчої діяльності.

Питаннями державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні займалися такі відомі вчені, як О. Ф. Андрійко, В. І. Андрейцев, Ю. П. Битяк, Д. М. Бахрах, В. М. Парашук, А. П. Гетьман, В. К. Колпаков, Л. В. Коваль, Б. В. Єрофєєв тощо. Однак проблеми адміністративно-правової охорони екологічних прав громадян ними не розглядалися.

Метою даної статті є визначення поняття та змісту екологічних прав громадян як об'єкта адміністративно-правової охорони.

Перш ніж переходити до розгляду даного питання, необхідно визначити поняття та зміст вказаних прав.

Екологічні права є суб'єктивними правами, тобто такими, які належать не лише всім громадянам, але й кожному з них окремо, дають їм власникам широкі й реальні можливості для відповідних дій у сфері взаємодії людини та природи.

Суб'єктивні права – це закріплена в правових нормах та гарантована державою міра можливої (дозволеної) поведінки суб'єктів відповідних правовідносин. З огляду на сферу існування екологічних прав громадян можна зазначити, що ними є закріплена в нормативно-правових актах та забезпечена державою міра

можливої поведінки людини під час її взаємодії з навколишнім природним середовищем.

Дане поняття найчастіше зустрічається в науці екологічного права. Так, М. М. Бринчук визначає екологічні права людини як визнані й закріплені в законодавстві права індивіда, що забезпечують задоволення різноманітних потреб людини при взаємодії з природою [2, с. 116].

Вказане поняття є досить загальним і не відображає всіх особливостей екологічних прав.

Більш детально визначив дану категорію В. І. Андрейцев, який вважає, що екологічні права громадян – це сукупність юридичних можливостей і засобів, які спрямовані на задоволення потреб громадян у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки [3, с. 32].

Підтримує вказану думку і Ю. С. Шемшученко, який зазначає, що екологічні права громадян – це закріплена в законі і гарантована правом сукупність юридичних можливостей та засобів, які дають змогу задовольняти потреби та інтереси громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки [4, с. 37]. Таким чином, науковці досягли єдності в тому, що під екологічними правами громадян необхідно розуміти закріплену в законодавстві та гарантовану правом сукупність юридичних можливостей та засобів, спрямованих на задоволення потреб та інтересів громадян у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки.

Однак необхідно зазначити, що екологічні права повинні гарантуватися не лише правом, а й державою. Це випливає з того, що правом визначаються лише юридично закріплені можливості та правила природокористування та охорони природи, а реалізація даних можливостей забезпечується державою в особі її уповноважених органів та посадових осіб.

Крім того, що стосується сфери реалізації екологічних прав, то вона не обмежується лише використанням природних ресурсів, охороною навколишнього природного середовища та забезпеченням екологічної безпеки. Дані права можуть бути реалізовані й у відносинах, пов'язаних із відтворенням природних ресурсів, управлінням ними, інформуванням про екологічну ситуацію тощо. Таким чином, визначаючи поняття екологічних прав, необхідно більш загально схарактеризувати сферу їх можливого використання.

Отже, під екологічними правами громадян необхідно розуміти закріплену в нормативно-правових актах та гарантовану державою сукупність юридичних можливостей та засобів, спрямованих на задоволення їх потреб та інтересів у взаємодії з навколишнім природним середовищем.

Екологічні права громадян України передбачені нормативно-правовими актами всіх рівнів від Конституції України до локальних правових актів. Найбільш повно й узагальнено вони закріплені в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» [5].

Екологічні права людини як одні з найважливіших невід'ємних та невідчужуваних її прав прямо чи опосередковано охороняються практично всіма галузями права (конституційним, екологічним, аграрним тощо). Підпадають вони і під регулювання нормами адміністративного законодавства.

Щоб прослідкувати даний зв'язок, необхідно звернутися до предмета адміністративного права. Ним є широкий комплекс суспільних відносин, що виникають у процесі формування і реалізації функцій державного управління, у зв'язку із здійсненням органом виконавчої влади або посадовою особою, що представляє цей орган, широкої виконавчої і розпорядчої діяльності [6, с. 60].

Такими є відносини, які виникають під час діяльності органів державної влади та їх посадових осіб у сфері реалізації громадянами своїх екологічних прав. Вони включають у себе управлінську діяльність у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища. Реалізація даних відносин охороняється саме нормами адміністративного права.

Така охоронна діяльність полягає в тому, що органи державної влади чи їх посадові осо-

би повинні сприяти реалізації громадянами їхніх екологічних прав, виявляти та припиняти порушення цих прав і притягувати винних до відповідальності.

Що стосується визначення поняття адміністративно-правової охорони, то в деяких джерелах дане поняття формулюється як виконавчо-розпорядча діяльність державних органів та уповноважених на те громадських організацій, що здійснюється в адміністративному порядку та проявляється в попередженні посягань на державне і громадське майно, в організації та здійсненні безпосередньої його охорони, а також в застосуванні в необхідних випадках засобів адміністративного впливу [7, с. 7].

І. П. Голосніченко у своїх наукових роботах зробив висновок, що адміністративно-правова охорона – це виконавчо-розпорядча діяльність органів державного управління, що виявляється в запобіганні протиправним посяганням на власність та в застосуванні у необхідних випадках заходів адміністративного примусу [8, с. 22].

Деякі вчені вважають, що адміністративно-правову охорону необхідно розглядати в широкому та вузькому значенні. У першому випадку її розуміють як різновид державного управління. Державне управління – організуюча, виконавчо-розпорядча, підзаконна форма державної діяльності особливої групи органів державної влади, їх посадових осіб щодо практичної реалізації функцій та завдань держави в процесі безпосереднього керівництва економічним, соціально-культурним, адміністративно-політичним будівництвом [9, с. 24].

Як різновид управлінської діяльності адміністративно-правова охорона, її засоби, форми і методи визначаються певними об'єктивними факторами, насамперед особливостями сфери охорони, тобто характером суспільних відносин, що її утворюють, оскільки спеціалізація управління визначається специфікою його об'єкта.

В окремих публікаціях зустрічається й більш вузьке трактування зазначеної проблеми, котре зводиться до розуміння адміністративно-правової охорони як виконавчо-розпорядчої діяльності винятково щодо реалізації заходів, спрямованих на боротьбу з адміністративними правопорушеннями (на їх виявлення, припинення й застосування заходів впливу до порушників) [10, с. 186].

В. Т. Комзюк розглядає адміністративно-правову охорону «з урахуванням всього значення охоронної функції правової системи держави, для якої властива здатність не тільки

перешкоджати відхиленням від нормальних процесів розвитку суспільних відносин у різноманітних сферах та їх усунення, але і бути ефективним організуючим і забезпечувальним засобом» [11, с. 45–46].

Таким чином, під адміністративно-правовою охороною необхідно розуміти діяльність держави з організації та забезпечення належних правовідносин у відповідних сферах життя суспільства, а також з виявлення та припинення правопорушень у вказаній сфері та притягнення винних до відповідальності.

Необхідно відзначити, що адміністративно-правова охорона здійснюється за двома напрямками. Перший полягає в належній діяльності відповідних органів державної влади, спрямованій на встановлення та забезпечення існування такого стану суспільних відносин у певній сфері, за якого буде здійснюватися дієвий контроль за порушенням прав та свобод громадян.

Другий напрямок має ретроспективний характер і полягає в притягненні до адміністративної відповідальності та застосуванні стягнень за вчинення певних проступків.

Об'єктом адміністративно-правової охорони є суспільні відносини, на які спрямована така діяльність. Вони мають наступні ознаки:

- виникають у сфері виконавчо-розпорядчої діяльності держави;
- закріплені в нормах адміністративного законодавства;
- мають подвійне спрямування:

1) організація та забезпечення належних правовідносин;

2) виявлення і припинення правопорушень у відповідній сфері, притягнення винних до відповідальності.

Одним із таких об'єктів є екологічні права громадян, оскільки вони безпосередньо пов'язані з виконавчо-розпорядчою діяльністю органів державної влади та їх посадових осіб, закріплені в численних нормативно-правових актах, гарантуються державою та забезпечуються можливістю застосування адміністративного примусу.

Екологічні права громадянина певним чином формують правову політику в державі, визначають зміст та спрямованість діяльності спеціально створених органів. Управління в галузі охорони екологічних прав громадян можна визначити як урегульовану нормами еко-

логічного та адміністративного права діяльність державних органів та інших уповноважених суб'єктів, спрямовану на забезпечення суспільних відносин з реалізації та захисту екологічних прав громадян.

На сьогодні в Україні створено низку організацій, виконавчо-розпорядча діяльність яких спрямована на охорону екологічних прав громадян: Міністерство екології та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Державне агентство екологічних інвестицій України тощо, особливості адміністративно-правового статусу яких та форми взаємодії між якими ми схарактеризуємо в наступних публікаціях.

Щодо закріплення екологічних прав у нормах адміністративного права, то найважливішим нормативно-правовим актом, який здійснює їх адміністративно-правову охорону, є Кодекс України про адміністративні правопорушення [12]. Глава 7 вказаного кодифікованого акта «Адміністративні правопорушення у сфері охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурно спадщини» передбачає застосування адміністративної відповідальності за наступні діяння, що посягають на екологічні права громадян: псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель; порушення правил використання земель; самовільне зайняття земельної ділянки; перекручення або приховування даних державного земельного кадастру тощо (статті 52–92-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Як бачимо, більшість правопорушень, передбачених главою 7 Кодексу України про адміністративні правопорушення, посягають на фундаментальне право громадян – на безпечне для їх життя і здоров'я навколишнє природне середовище, і лише деякі з них передбачають відповідальність за порушення інших прав.

Таким чином, під адміністративно-правовою охороною екологічних прав необхідно розуміти діяльність держави в особі її уповноважених органів та посадових осіб з організації та забезпечення реалізації громадянами передбачених чинним законодавством екологічних прав, припинення їх порушень та притягнення винних до відповідальності.

Список використаної літератури

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды) : учеб. для высш. юрид. учеб. заведений / М. М. Бринчук. – М. : Юристъ, 1998. – 688 с.

3. Андрейцев В. І. Екологічне право: курс лекцій : навч. посіб. для юрид. ф-тів вузів / В. І. Андрейцев. – К. : Вентурі, 1996. – 186 с.
4. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка, 2005. – 848 с.
5. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : закон України від 25 черв. 1991 р. № 1264-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1264-12>.
6. Адміністративне право України : підручник / [Бандурка О. М., Бугайчук К. Л., Гуменюк В. А. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Бандурки. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 480 с.
7. Резвых В. Д. Административно-правовая охрана социалистической собственности советской милицией : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук / В. Д. Резвых. – М., 1969. – 24 с.
8. Голосниченко И. П. Административно-правовые аспекты организации и деятельности вневедомственной охраны системы органов внутренних дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Голосниченко Иван Пантелеевич. – К., 1980. – 198 с.
9. Мосьондз С. О. Адміністративне право України у визначеннях та схемах : навч. посіб. / С. О. Мосьондз. – К. : Прецедент, 2006. – 176 с.
10. Потапчик А. П. Торговельна діяльність як об'єкт адміністративно-правової охорони / А. П. Потапчик // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. – № 4. – С. 186–188.
11. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Комзюк Володимир Трохимович. – Х., 2003. – 191 с.
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – Дод. до № 51. – Ст. 1122.

Надійшла до редколегії 15.04.2011

ЛЫПЫЙ Е. А. ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРАВА ГРАЖДАН КАК ОБЪЕКТ АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ

На основе комплексного исследования определены понятие и содержание экологических прав граждан, которые охарактеризованы как объект административно-правовой охраны.

LYPIY Y. ENVIRONMENTAL RIGHTS AS THE OBJECT OF ADMINISTRATIVE PROTECTION

Based on complex research the concept and content of environmental rights are determined and characterized as an object of administrative protection.

УДК 351.755(477)

О. Ю. ПРОЦКИХ,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПРИНЦИПІВ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ ЩОДО ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ

Викладено шляхи формування принципів адміністративної діяльності міліції, що обумовлюють створення досконалих форм правового регулювання для забезпечення ефективності її діяльності щодо встановлення особи.

Принципи адміністративної діяльності міліції щодо встановлення особи відображають провідні ідеї адміністративного права, становлять собою загальні засади механізму правового регулювання в окремій сфері діяльності міліції. Такі принципи відіграють надзвичайно важливу роль, оскільки узагальнюють базові тенденції, розкривають генезис правових норм щодо встановлення особи. Правова основа,

адаптована до змісту принципів права, дозволить реалізувати ідеали, що закріплені Конституцією України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній літературі з різних галузей права та зокрема з адміністративного права такому юридичному феномену, як принципи, присвячено багато наукових досліджень. Це поняття висвітлювали у своїх працях О. М. Бандурка,